

Sygn. akt I CSK 571/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 czerwca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

Protokolant Ewa Krentzel

w sprawie z powództwa A. T. i T. T.

przeciwko Bankowi [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 19 czerwca 2013 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 16 maja 2012 r.,

uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 1 (pierwszym) w części oddalającej apelację strony pozwanej oraz w punkcie 2 (drugim) rozstrzygającym o kosztach postępowania apelacyjnego i sprawę przekazuje w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 20 czerwca 2011 roku, Sąd Okręgowy zasądził od Banku [...] na rzecz małżonków A. T. i T. T. solidarnie kwotę 243.882,83 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia 20 grudnia 2010 r. do dnia zapłaty oraz oddalił powództwo co do kwoty 18.227 zł, obciążając pozwanego kosztami procesu.

Sąd Okręgowy ustalił, iż w dniu 15 kwietnia 1998 r. A. i T. małżonkowie T. zawarli z Bankiem [...] umowę kredytu nr 81060 na kwotę 1.200.000 szylingów austriackich z przeznaczeniem na sfinansowanie budowy domu jednorodzinnego w Spółdzielni Budowy Domków Jednorodzinnych E. w W. Termin spłaty kredytu został określony na 3 czerwca 2008 r. Do umowy załączono szczegółowy harmonogram spłat poszczególnych rat i oprocentowania. W dniu 4 maja 1998 r. powodowie udzielili Bankowi [...] pisemnego nieodwołalnego pełnomocnictwa do pobierania z ich rachunku bankowego o numerze [...], prowadzonego przez ten Bank, kwot w złotych polskich, odpowiadających kolejnym ratom spłaty kredytu, określonym w harmonogramie, na dwa dni robocze przed dniem płatności odsetek według kursu sprzedaży dewiz kredytodawcy. Powodowie zlecieli jednocześnie Bankowi zakup, za pobraną z rachunku kwotę w złotych polskich, stosownej kwoty szylingów i zarachowanie ich na poczet każdej kolejnej raty wskazanej w harmonogramie.

Bank [...] został przejęty przez Bank [...], który połączył się z Bankiem [...], a następnie w 2007 roku został inkorporowany przez pozwany Bank [...] ze skutkami wynikającymi z przepisów kodeksu spółek handlowych.

W dniu 16 września 2003 r., Bank [...] dokonał przelewu wierzytelności, przysługującej mu wobec powodów z tytułu opisanej wyżej umowy kredytu, na rzecz Spółdzielni Budowy Domków Jednorodzinnych.

Wyrokiem z dnia 27 kwietnia 2007 r. (sygnatura akt I C .../04) Sąd Okręgowy w W. ustalił, że umowa ta jest nieważna. Między powodami i pozwanym Bankiem doszło do sporu dotyczącego zasad spłaty kredytu i wysokości sumy pozostałej do uiszczenia przez powodów, a toczące się w tej sprawie rozmowy i negocjacje nie przyniosły rezultatów. W dniu 28 kwietnia 2010 r. pozwany Bank skierował do A. i

T. T. wezwanie do zapłaty kwoty 81.536,39 Euro z tytułu rozliczenia zadłużenia, wynikającego z umowy kredytowej z 15 kwietnia 1998 roku.

Sąd ustalił dalej, że powodowie posiadali w pozwanym Banku rachunek bankowy, tożsamy z rachunkiem prowadzonym przez Bank [...], którego dotyczyło pełnomocnictwo. W dniu 4 maja 2010 roku Spółdzielnia Budowy Domków Jednorodzinnych przełała na ten rachunek kwotę 225.277,53 zł., zasądzoną na rzecz małżonków prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 27 kwietnia 2010 r. w sprawie II C .../06. W dniu 6 maja 2010 r. A. T. zwróciła się do pozwanego Banku o odblokowanie wskazanych środków pieniężnych i ich przelanie w pełnej wysokości na rachunek w innym banku, czego pozwany nie wykonał. Pozwany Bank pobrał następnie z rachunku bankowego powodów kwotę 226.009,96 zł., informując powodów w dniu 12 stycznia 2011 r. o obciążeniu rachunku kwotą 226.009,96 zł pod tytułem „przelew, spłata kredytu”.

Pismem z 21 lutego 2011 r. A. i T. T. złożyli oświadczenie o odstąpieniu od umowy kredytowej z 15 kwietnia 1998 r., wskazując, że pozwany Bank dokonał niezgodnego z prawem przelewu przysługującej mu wobec powodów wierzytelności kredytowej, bezprawnie przetrzymuje ich środki na rachunku bankowym i uchyla się od jakichkolwiek prób porozumienia. Dnia 19 kwietnia 2011 r. A. T. złożyła ostatecznie oświadczenie o wypowiedzeniu umowy rachunku bankowego, prowadzonego przez pozwany Bank.

Na tle tych ustaleń faktycznych, Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione w części, odnoszącej się do pieniędzy pobranych przez pozwany Bank z rachunku bankowego powodów na podstawie pełnomocnictwa z dnia 4 maja 1998 roku. Wskazał, że strony łączyła umowa rachunku bankowego i zgodnie z jej treścią, przepisami kodeksu cywilnego i prawa bankowego, pozwany Bank miał obowiązek przelania pieniędzy na wskazany przez powódkę rachunek, zgodnie z jej dyspozycją z dnia 6 maja 2010 roku. W ocenie Sądu doszło do bezprawnego zatrzymania pieniędzy powodów przez pozwany Bank, albowiem pełnomocnictwo, udzielone przez nich Bankowi [...] w dniu 4 maja 1998 roku, wygasło wskutek przejęcia tego banku przez Bank [...]. Jakkolwiek to połączenie doprowadziło, zgodnie z art. 494 § 1 k.s.h., do sukcesji o charakterze generalnym

po stronie tego Banku, to jednak sukcesja ta nie objęła, zdaniem Sądu pierwszej instancji, pełnomocnictwa jako stosunku o szczególnym charakterze, wygasającego z chwilą śmierci osoby fizycznej oraz z chwilą ustania bytu prawnego osoby prawnej będącej pełnomocnikiem (art. 101 § 2 k.c.). Pełnomocnictwo to nie było zabezpieczeniem kredytu, lecz służyło ułatwieniu rozliczeń z tytułu kredytu przez ich automatyzację.

Wyrokiem z dnia 16 maja 2012 roku, Sąd Apelacyjny oddalił apelacje wniesione przez obie strony, dzieląc ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i wywiedzione z nich wnioski prawne. Zaaprobował w szczególności pogląd, oparty na art. 101 § 2 k.c., stosowanym przez analogię, że pełnomocnictwo udzielone przez powodów Bankowi [...] w dniu 4 maja 1998 roku, wygasło z momentem połączenia tego Banku z [...] z uwagi na brak zastrzeżenia w jego treści, że nie ustaje ono w razie połączenia Banku kredytującego z innym bankiem.

W ocenie Sądu drugiej instancji, sukcesja generalna nie oznacza bowiem dalszego trwania stosunku pełnomocnictwa jako opartego na szczególnym zaufaniu. Pozwany Bank pobrał środki pieniężne powodów bez podstawy prawnej, co skutkowało, zdaniem Sądu drugiej instancji, obowiązkiem ich zwrotu, zwłaszcza, że pozwany Bank nie wykazał wysokości zadłużenia kredytowego powodów ani sposobu rozliczenia pobranej kwoty w kontekście, załączonego do umowy kredytu, harmonogramu spłat rat kredytu i odsetek.

W skardze kasacyjnej, pozwany Bank zarzucił naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 494 § 1 k.s.h., art. 101 § 2 k.c. i art. 65 § 1 k.c. Wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania lub wydanie orzeczenia co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna strony pozwanej zasługiwała na uwzględnienie.

Istotą przedstawicielstwa, opierającego się na oświadczeniu reprezentowanego (pełnomocnictwie), jest dokonywanie przez pełnomocnika czynności prawnych w imieniu i na rzecz mocodawcy, prowadzące do zmian w sferze prawnej jednego podmiotu (reprezentowanego) mocą działań innej osoby

(pełnomocnika). Jest oczywiste w tej sytuacji, że udzielenie pełnomocnictwa jest wyrazem szczególnego zaufania, jakim mocodawca darzy pełnomocnika, czego konsekwencją jest zasada, że pełnomocnictwo może być w każdej chwili odwołane przez mocodawcę, a nadto gaśnie z momentem śmierci osoby fizycznej - mocodawcy lub pełnomocnika lub definitywnego ustania bytu prawnego mocodawcy lub pełnomocnika, nie będącego osobą fizyczną.

Wyjątki od tej zasady wskazuje art. 101 §1 in fine i § 2 in fine k.c., przy czym wiążą się one nierozdzielnie z treścią stosunku prawnego, będącego podstawą pełnomocnictwa.

W ocenie Sądu drugiej instancji, w wyniku inkorporacji Banku [...] przez Bank {...}, ustał byt prawny przejmowanej osoby prawnej, której powodowie udzielili w dniu 4 maja 1998 roku pisemnego nieodwołalnego pełnomocnictwa, co uznać należy za równoznaczne ze śmiercią osoby fizycznej, skutkującą wygaśnięciem pełnomocnictwa w świetle stosowanego przez Sąd, przez analogię, art. 101 § 2 k.c.

Istotą sporu jest zagadnienie, czy w rozpoznawanej sprawie, z uwagi na charakter udzielonego pełnomocnictwa, treść upoważnienia oraz stosunek prawny, który legł u podstawy jego wystawienia, konieczne było czynienie przez powodów jako kredytobiorców, odrębnego zastrzeżenia w jego treści, iż nie wygasa ono w razie przejęcia Banku kredytującego przez inny Bank w sytuacjach i ze skutkami, o których mowa w kodeksie spółek handlowych.

Sąd Apelacyjny przyjął, że zastrzeżenie takie było konieczne, a brak zastrzeżenia spowodował wygaśnięcie pełnomocnictwa i w rezultacie - uchylenie podstawy prawnej do pobierania przez pozwany Bank pieniędzy z rachunku bankowego powodów z przeznaczeniem na spłatę rat kredytu, stosownie do harmonogramu, stanowiącego część umowy kredytu.

Pogląd ten jest jednak nietrafny i zasadnie został zakwestionowany w skardze kasacyjnej pozwanego.

Konfrontacja treści paragrafu 6 ustęp 1 umowy kredytu nr [...] z dnia 15 kwietnia 1998 roku, zawartej przez powodów z Bank [...](przewidującego, że zabezpieczeniem spłaty kredytu z jego kosztami jest - między innymi -

zobowiązanie kredytobiorcy, potwierdzone przez pracodawcę, do utrzymywania konta bieżącego, na które będzie przelewane jego wynagrodzenie), z treścią pełnomocnictwa udzielonego przez powodów temu Bankowi w dniu 4 maja 1998 roku (w którym powodowie nieodwołalnie upoważnili Bank, z tytułu udzielonego kredytu, do pobierania z rachunku bankowego powodów, prowadzonego przez ten Bank, kwoty w złotych polskich, będącej równowartością stałej raty kredytu - k.109 akt) prowadzi do wniosku, że pełnomocnictwo to stanowiło rodzaj atypowego zabezpieczenia wykonania przez powodów umowy kredytu, o charakterze akcesoryjnym. Stanowiło w istocie, zaakceptowany przez powodów i wygodny dla kredytodawcy, sposób realizacji przez dłużników ciążącego na nich zobowiązania kredytowego.

Uzasadnia to przyjęcie poglądu, że skoro pełnomocnictwo upoważniało bank, będący kredytodawcą, wyłącznie do pobierania, w sposób w pełnomocnictwie określony, z rachunku bankowego powodów, prowadzonego przez kredytodawcę, środków pieniężnych we wskazanych w pełnomocnictwie kwotach i terminach, przeznaczanych wyłącznie na spłatę zaciągniętego kredytu (a nie do jakichkolwiek innych, dowolnych, czynności prawnych w imieniu i na rzecz powodów wobec podmiotów innych, niż kredytodawca), to wiązało się ono ściśle z umową kredytu nr [...] z dnia 15 kwietnia 1998 roku, jako stosunkiem będącym podstawą udzielenia pełnomocnictwa, w związku z czym dzieli ono los kredytu, w tym także wynikający z przejęcia [...] przez kolejne banki [...] (i ostatecznie pozwany Bank [...]).

Zauważyć przy tym należy, że przed zaistnieniem niniejszego sporu, powodowie nie kwestionowali, co do zasady, faktu przejścia praw i obowiązków z umowy kredytu na kolejne Banki oraz istnienia, wynikających z tej umowy, zobowiązań powodów jako dłużników, w stosunku do kolejnych Banków przejmujących. Wprost przeciwnie, demonstrowali świadomość obowiązku spłaty kredytu (por. pismo powodów z dnia 19.12.2000 roku - k. 112 akt) i nie twierdzili nigdy, aby przed pobraniem spornej kwoty przez pozwany Bank z ich rachunku bankowego, spłacili zaciągnięty w 1998 roku kredyt w całości, zgodnie z umową.

Okoliczności te czynią zasadnym zarzut naruszenia art. 101 § 2 k.c. oraz art. 494 § 1 k.s.h., w sposób wskazany w skardze kasacyjnej. Konsekwencją

inkorporacji Banku [...] przez pozwany Bank jest sukcesja generalna (art. 494 § 1 k.s.h.), oznaczająca wejście banku przejmującego w całość praw i obowiązków (sytuację prawną) banku przejętego. Przyjąć w tej sytuacji należy konsekwentnie, że nieodwołalne pełnomocnictwo, udzielone przez powodów Bankowi [...] w 1998 roku, upoważniające do pobierania z rachunku bankowego powodów, wskazanych w pełnomocnictwie kwot, rozciągało się także (bez konieczności czynienia przez powodów w jego treści odrębnego zastrzeżenia) na kolejne banki przejmujące. Skoro pełnomocnictwo służyło w istocie wyłącznie spłacie kredytu w sposób przez strony w nim uzgodniony, to dopóki kredyt nie został spłacony, brak jest podstaw do przyjęcia, jak to uczynił Sąd Apelacyjny, że pełnomocnictwo wygasło.

W tym stanie rzeczy, skoro u podstaw zakwestionowanego skargą kasacyjną rozstrzygnięcia, legło przekonanie Sądu drugiej instancji, że pełnomocnictwo wygasło, a tego poglądu prawnego Sąd Najwyższy nie podzielił, wyrok podlegał na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchyleniu w zaskarżonej części, a sprawa - przekazaniu Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sądy orzekające w niniejszej sprawie skupiły się dotychczas głównie na istnieniu podstawy prawnej do pobrania przez Bank środków pieniężnych z rachunku bankowego powodów i na ocenie omówionego wyżej pełnomocnictwa, w szczególności kwestii, czy wygasło ono na skutek przejęcia Banku [...], udzielającego kredytu, przez [...]. Tymczasem rozstrzygnięcie sporu wymaga oceny dopuszczalności postępowania pozwanego Banku z punktu widzenia granic upoważnienia, zawartych w pełnomocnictwie udzielonym przez powodów, przy czym istotna pozostaje także kwestia stanu zadłużenia powodów z tytułu kredytu na dzień pobrania tej kwoty przez Bank oraz oceny poprawności sposobu zarachowania przez pozwany Bank, pobranej z rachunku bankowego powodów, kwoty na poczet spłaty kredytu.

